

opfylde sine egne krav, udsender den ene bandbulle efter den anden mod alverdens historikere. Ingen frakender Heckscher hans store fortjeneste som økonomisk historiker, og der kan næppe være tvivl om, at adskillige historikere har lært en del af ham. Men dermed er det også slut. Ingen vil vide at sige ham tak, fordi han ved sin fantastiske selvovervurdering og sine ensidige og monomane angreb på historikerne, hvis metode han ikke behersker eller forstår, har fort en diskussion om principer for udforskningen af økonomisk historie på afveje — en diskussion, der kunne være blevet frugtbringende både for ham og os andre.

Albert Olsen.

Økonomisk historie og professor Eli F. Heckscher.

Korsfareren professor Eli F. Heckscher er paa ny draget i ledning. I en allerede to aar gammel artikel i *Svensk Historisk Tidsskrift*¹ har han bl. a. vendt sig mod danske historikere, der som et af deres fagomraader dyrker økonomisk historie. Man befinder sig i godt selskab. Keynes og Dopsch nævnes. Lasterne er forskellige.

Korstoget vedvarer. Genmæle kan da endnu være paa plads. Ulyst kan overvindes, naar man ikke gaar eget ærinde. Man følger tilskyndelse fra den fornemme svenske historikerskole, hvortil mange baand binder. Det nye korstogs maal kendes. Svensk økonomisk historie i professor Eli F. Heckschers billede eller ingen svensk økonomisk historisk forskning.

I en ønskedrøm kan man forestille sig den udmærkede nationaløkonom, økonomiske historiker og tillige nationale svenske historiker nedsteget fra sin olympiske bedrevidens himmel til fordomsfri drøftelse af den økonomisk-historiske videnskabs mange problemer.

Virkeligheden former sig anderledes. Man gemmer den tordenkile, der har ramt en, til man en gang har god tid. Der kommer tilskyndelse udefra. Man finder tordenkilen frem. Leger lidt med den. Begynder tilsidst at fundere. Man slutter med at spørge: er det der ramtes, professor Heckschers billede af en mening, man efter hans opfattelse har udtrykt eller skulle her foreligge en fuldtræffer i centrum af en med prægnans formuleret opfattelse.

Identifikation er nødvendig. Professor Heckscher skriver:

¹ Ekonomisk historia och dess gränsvetenskaper. Svensk Hist. Tidskr. 1947 s. 1—17).

»Jag skall nu något dröja vid praktiska exempel på hur bristen på ekonomisk insikt ej blott har lett till felaktiga problemställningar eller oförmåga att tolka källorna utan har medfört misstag eller vanföreställningar i fråga om ekonomiska förlopp. Därvid begränsar jag mig icke till särskilda områden, fastän några sådana därvid äro viktigare än andra.

.....
 Något motsvarande gäller handelspolitiken. Som jag redan har antytt, fordras det vid sidan av insikten om dess motiv en ekonomisk analys av dess innebörd. En annan av de danska historikerna, Astrid Friis, säger i sin stora och lärda gradualavhandling Alderman Cockayne and the Cloth Trade, att det var »alldeles absurt» att lägga avgifter på exporten. Nu är det icke ur någon allmän synpunkt mer absurt att lägga avgifterna på exporten än att lägga dem på importen och bägge åtgärderna ha så till vida likartad verkan som de inverka på balansens andra sida, exportavgifter på importens storlek och vice versa. Men detta har tydligen varit den lärda författerinnan obekant¹.

Jeg spørger mig selv fra hvilken del af mit snart 25 aar gamle ungdomsværk den lærde økonomiske teoretiker har hentet det »ret« korte citat. Strækker jeg mig ikke saa vidt som en engelsk kollega, der har sagt, at bogen handler om alt andet, end hvad titlen dækker, indrømmer jeg, at indholdet er mere mangfoldigt. Flere muligheder foreligger. Jeg gennemlæser indledningskapitlet: »The Cloth Trade of England and the Statutes for its Regulation«. Under redegørelsen for skiftende regeringers holdning overfor den engelske klædeindustri finder jeg ogsaa toldpaalæg omtalt. Side 9 skriver jeg:

»Edward III and his advisers had such confidence in the reviving cloth trade² that they thought it possible to impose on it a special export duty. When the Commons complained in 1347 that it acted as a check on exportation, its retention was advocated by the government on the plea that it was only reasonable for the king to obtain from the cloth manufactured in the country a revenue equal to that from exported wool. This principle, dictated by the financial needs of Edward III, was not, however, strictly adhered to, the duty now levied on cloth being only two-thirds of the corresponding duty on wool«.

¹ Svensk Hist. Tidskr. 1947, 10 ff.

² Denne bemærkning maa ses i sammenhæng med den foregaaende redegørelse for, hvorledes Edward III i 1330erne paa forskellig maade havde søgt at fremme den hjemlige klædeindustri. Den unge historiker Astrid Friis bor dog idømmes historisk skærsild for bemærkningen. Hun kunne intet vide om, hvad Edward III og hans raadgivere tænkte. Der foreligger vidnesbyrd om selvmodsigende forholdsregler paa flere af det økonomiske livs omraader i dette oplosningens aarhundrede; jfr. Postan: English and Hanseatic Relations in the Fifteenth Century i Postan and Power: English Trade in the Fifteenth Century (1936).

Længere fremme i kapitlet skildres en ændret toldpolitik i sidste halvdel af 15. aarh. (side 35 ff.). Det oplyses, at klædeeksporten paa dette tidspunkt favoriseredes med meget lave satser. Engelske købmænd maatte erlægge 33 % af uldens værdi ved eksport, fremmede købmænd det dobbelte, medens det engelske klæde ved eksport kun var belagt med en told, der kan anslaaes til 2 % af værdien for saa vidt det eksporteredes af engelske eller hanseatiske købmænd. Heri indtraadte en ændring ved udsendelsen af en ny toldrulle 1557/58¹. For at forøge statens indtægter af tolden sattes satserne overensstemmende med tidens prisstigning i vejret. At forhøje satserne for eksporttolden paa uld kunne intet hjælpe, da kun ringe kvanta nu eksporteredes. Man greb da til den udvej at konvertere uldtoiden til en klædetold med samme motivering, som den, med hvilken Edward III havde paalagt en saadan. Heller ikke denne gang gennemførtes princippet med fuld konsekvens. For den gængse klædesort kom satsen til at udgøre to trediedele af den sats, der skulle have været paalignet den mængde uld, der medgik til fabrikationen.

Det ses, at eksporttold beskæftiger jeg mig indgaaende med i dette kapitel. Der er dog intetsteds nogen bemærkning, hvorfra professor Heckschers citat kan have sit udspring.

Jeg fortsætter min søgen og vender mig til kapitel 3, der bærer titlen: England's Commercial Policy. James I, the House of Commons and the Privy Council. Dette kapitel er ikke formet efter professor Heckscher's recept. Det er skrevet af en ung historiker, der med en misundelsesværdig nysgerrighed og iver gik op i en undersøgelse af og et forsøg paa at udrede paa hvilken maade politisk magtkamp og økonomisk politik berørte hinanden.

Tre punkter behandles i nævnte kapitel: Kompagnierne, skibsfarten og tolden. Om denne sidste ved enhver kender af engelsk politisk historie i de første Stuarters regeringstid, at den var et af hovedpunkterne i forfatningsstriden. Den ældre unuancerede opfattelse, hvorefter parlamentet forfatningsmæssigt fuldstændig havde retten paa sin side var, da jeg skrev min bog allerede længst forladt. Med udgangspunkt i den saaledes reviderede opfattelse gav jeg en mere indgaaende redegørelse end nogen tidligere historiker for de saakaldte »new impositions«. De paalagdes af den yngre Cecil, earl af Salisbury, efter at han i 1608 var blevet udnævnt til Lord High Treasurer. Formaalet var at skaffe de be- trængte statsfinanser en ny indtægtskilde. Salisbury's start med en høj eksportafgift paa tin, »pewter« og bly (4 til 2½ gange saa

¹ Skildres side 48 ff.

høj som poundagesatserne) var ikke vellykket. Vistnok endnu inden opkrævningen var paabegyndt saa Salisbury sig nødsaget til at halvere afgiften paa tin. Det skyldtes et bønsskrift fra de fattige »tanners« i Devon og Cornwall. De hævdede, at en eksportafgift af saadan størrelse ville være ensbetydende med hurtig nedgang i produktion og eksport og derigennem ikke blot skade minearbejderne men ogsaa »the state revenue«. »Impositions« af mere generel karakter fulgte snart. Dog først efter at Salisbury havde foretaget en undersøgelse af »what merchandises could bear impositions and what not«. Købmænd raadspurgtes. Et af Salisbury's hovedsynspunkter var, at varer af »necessary important use to the poor« ikke betyngedes med toldafgifter. Import af korn, forskellige sorter af fisk, salt og fjerkræ blev derefter afgiftsfri. Heller ikke import af krigsmateriel maatte betynges med afgiften. Denne kategori omfattede foruden krigsmateriel i snævrere forstand — skibstilbehør saa som tovværk, master, aarer tillige beg, tjære og tranolie. Endelig undtoges en del varer, England havde transithandel i, varer, som tjente til at gøre landet rigere d. v. s. guld, sølv, perler og ædelstene, endelig en række varer, der var for højt takserede i toldrullen, hvorefter poundage opkrævedes. Satsen for »the new impositions« sattes til 5 % af værdien d. v. s. den samme, hvormed poundage opkrævedes. Det betød, at der af de varer, der rantes af den ny toldafgift fremtidig opkrævedes en værditold paa 10 %.

De bemærkninger jeg i min fremstilling knyttede til redogørelsen for hvilke varer det ny, toldpaalæg ramte, og som jeg her har gengivet i forkortet form, skal jeg tillade mig at gengive in extenso:

Though the new impositions were in their origin exclusively for fiscal purposes, it is natural to test them from a commercial point of view. It is obvious that with these new impositions Salisbury quite departed from the principle hitherto followed by which some few commodities, which could in the main be reckoned among luxuries were made subject to very high duties. He now levied a moderate additional duty on exports and imports generally. Hence it must be said that in principle the new impositions were a purely fiscal duty, furthermore it was entirely political considerations that were involved in the reduction of the high rates on currants and tobacco. It was not intended that the next Parliament should have any opportunity of including these two impositions among its grievances. Yet it cannot be said that Salisbury was blind to the social and commercial aspect of these new impositions; it was a regard for this side of the question that made him except from the new impositions certain categories of imported wares.

¹ Aldermen Cockayne, 193 ff.

As regards the exports, however, we find no discrimination. To the modern conception it seems wholly absurd to check exportation by any impositions at all; in the early Middle Ages, however, duties were levied on exports rather than imports on an entirely mistaken assumption of what would most benefit the country, and under the more advanced system of the late Middle Ages exports and imports were made subject to the same duty. It seems curious, however, that an eminent statesman like Salisbury could profess adhesion to this principle at the beginning of the seventeenth century, and that in England where the common medieval point of view had early been discarded in a very important domain; for here the home industry had been afforded strong protection and support by very high rates on raw wool and insignificant rates on cloth. This principle was not departed from until the English cloth industry had by the middle of the sixteenth century, grown to such importance that it could bear a considerable rise in the way of duty. True, cloth, which was still as late as the beginning of the seventeenth century the cornerstone of England's economic life, was not affected by the new impositions as it was not liable to the subsidy, and this is no doubt the explanation why Salisbury levied the new impositions on all exports indiscriminately. To him cloth was still, as in the Elizabethan times the all-important commodity. No doubt he lacked knowledge and understanding of all the new manufactures which were just then in rapid development, notably the new draperies and other lighter woollen fabrics. The only new draperies which he thought worthy of consideration were the bayes. On this fabric he only imposed half the rate of that of the subsidy, or $2\frac{1}{2}$ p.c. of the value fixed in the book of rates. The comprehensive character of the new impositions may be realised by the fact that the revenue to be derived from it was calculated to amount to £ 60.000.

»aldeles absurd«

att lägga avgifter på exporten.

Det er endelig lykkedes mig ved almindelig kildekritisk fremgangsmaade at identificere professor Heckschers citat »aldeles absurd« fra min bog. Med hans referat af hvad jeg har skrevet i fortsættelse af disse to famøse ord gaar det derimod mindre godt ved almindelig kildekritisk analyse. Der staar nemlig ikke i min tekst, at det var »aldeles absurd att lägga avgifter på exporten«, men »to the modern conception it seems wholly absurd to check¹ exportation by any impositions at all«. Man kan rette den indvending, at formuleringen kunne være præcisere. Af sætningen, der staar foran og af den efterfølgende udredning fremgaar imid-

¹ Udhævelsen foretaget af forf. 1949.

lertid, at min bemærkning tager sigte paa industriprodukter d. v. s. i den sammenhæng det staar først og fremmest tekstiler, der i løbet af middelalderens slutningstid og 16. aarh. var blevet Englands alt dominerende eksportvare.

De næste par sider i min bog er helliget en fremstilling af den medfart »the new impositions« fik i parlamentssamlingen 1610. Parlamentets hovedinteresse rettedes mod at undersøge hvilken ret kongen havde til at opkræve toldafgifter uden parlamentets samtykke og har ingen interesse i denne sammenhæng, derimod nok kongens og Salisbury's reaktion, der tog form af et forsøg paa at overvinde parlamentets modstand ved en dybtindgribende reduktion af satserne for »the new impositions«. Hvilken retning de tog skal jeg belyse ved et nyt citat fra min bog:

»For imported commodities the impositions on »Vitterie, Canvas, Muscavados sugar«, and all sorts of raisins were reduced, while the impositions on clapboards, deal boards, rough flax, rice, iron, Irish yarn, and Genua velvets were entirely removed. It was, however, on the exports that Salisbury introduced the most radical change. No doubt he quickly learned when the new impositions began to be levied that it was against the current opinion of his age to burden the home commodities with fresh dues. He therefore adopted the principle of exempting all English manufactures from the new impositions, the only exceptions being pewter and bays, and even of these the bays of Barnstaple were freed from impositions. Hence, of exported commodities, besides tin and lead only pewter and bays were liable to impositions (side 201).

Min konklusion af det her anførte er, at professor Heckschers bemærkninger: at »det icke ur någon allmän synspunkt (är) mer absurt at lägga avgifterne på exporten än att lägga dem på importen och bägge åtgärderna ha så till vida likartad verkan som de inverka på balansens andra sida, exportavgifter på importens storlek och vice versa« mangler relevans. Jeg skal eksemplificere det ved at bede læseren forestille sig en scene, hvori the Lord High Treasurer Eli F. Heckscher besvarer de fattige cornwallske og devonske »tinnere« henvendelse om toldnedsættelse for tin-eksporten med netop disse ord.

Det er evident, at professor Heckscher bevæger sig i en anden tankecirkel. Heller ikke min bemærkning om middelalderens forkærlighed for eksporttold »on an entirely mistaken assumption of what would benefit the country« tilhører samme tankecirkel som professor Heckschers betragtning.

Professor Heckschers i hvert fald tilsyneladende aflukket overfor, hvad der smager af toldpolitik vækker nysgerrighed m. h. t. hans behandling deraf i hans store værk om »Merkantilismen«. Vel tilhører beskyttelsestoldpolitikken først og fremmest efterliberalismen med nationaløkonomen Friedrich List som dens første talsmand, men den var dog allerede kendt i den tidsperiode

merkantilismen omfatter, og man maa derfor vente den omtalt i et værk af saa speciel karakter, som det her nævnte. En gennemgang af det store tobindsværk afslører det ejendommelige, at told som beskyttelsesmiddel indtager en næsten usynlig plads i bogen. Med vejledning i registret har jeg gaaet efter, men slaar man op paa de heri angivne steder fortoner behandlingen af toldpolitik sig omtrent som kejserens nye klæder.

Det overses dog ikke, at Colbert har syslet hermed. Den sammenhæng hvori betragtninger herover fremsættes er interessant, men jeg kan ikke sætte læserens taalmodighed paa endnu en prøve og maa give afkald paa et længere citat og blot ganske kort søge at skitsere sammenhængen. Efter at have fremhævet den tidlige kritik af »försörjningspolitiken«¹ etc. skrives: »Å andre sidan kände sig merkantilisterna som reformatorer på denne punkt; det framgår av många yttranden. Ett av de mest monumentala är som vanligt Bacons redan i förra avdelningen (ovan 6) citerade, där han om en lag av 1485 sade att den omlade landets politik »från hänsyn till överflöd (plenty) till makthänsyn«, från intresse för prisbillighet till maktintresse (1621—22). På samma sätt ställde Colbert (1670) den nya merkantilistiska politiken i principiell motsats till den äldre, av skatteförpaktarna bestämda, som betungade exportvarorna men lockade in importen genom låga avgifter« (II, 92 f.).

Disse bemærkninger er med hensigt holdt paa et ganske snævert plan. Jeg kan til slut have lyst til et par mere almindelige betragtninger. Jeg skal tage mit udgangspunkt i en engelsk og dansk nationaløkonoms udtalelse: Economics is a very dangerous science (Keynes) — Nationaløkonomi er en meget farlig videnskab (Einar Cohn)¹. Jeg vil give denne bemærkning et endnu videre sigte og sige at al videnskab er farlig, hvis den fører til stivnede teorier. Einsteins relativitetsteori har gjort en ende paa naturvidenskabernes selvsikkerhed. Usikkerhed og søgen vil sikkert ogsaa vise sig i fremtiden at være mere fremmende for aandsvidenskaberne end fast formulerede teorier, hvori fænomenerne skal indpasses.

Til slut historien taget i videste forstand kan ikke være den nationaløkonomiske eller andre teoriers tjener. Dens sæde er næst filosofien i videnskabernes kollegium.

Astrid Friis.

¹ Udtalelse af Keynes. Af departementschef Einar Cohn anvendt som overskrift i en kronik i Politiken 16. maj 1949.